



**AXBOROT TARMOG‘I VA BANDLIK INQIROZINING KESISHGAN
NUQTASI: YOSHLAR DEVIANTLIGI VA JINOYATCHILIGI**

Eshqobilov Bobomurod Eshmamatovich

Muzrabot tumani IIB Jamoat xavfsizligi xizmati

Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘limi

profilaktika katta inspektori, podpolkovnik

Annotatsiya: Ushbu maqolada axborot tarmog‘ining kengayishi va bandlik muammolarining kesishgan nuqtasida shakllanayotgan yoshlar deviant xulqi hamda jinoyatchilik holatlari tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar va internet tarmoqlarining ommalashuvi yoshlar ongiga kuchli ta‘sir ko‘rsatib, ularning ijtimoiy xulq-atvori, qadriyatlari va mehnat bozoridagi faoliyatini qayta shakllantirmoqda. Shu bilan birga, bandlikdagi inqiroz, ishsizlik va iqtisodiy qiyinchiliklar yoshlarni ijtimoiy salbiy oqibatlariga — deviant xulq, jinoyat sodir etish, ijtimoiylashuvda og‘ishlarga olib kelmoqda. Maqolada ushbu jarayonlarning ijtimoiy, psixologik va iqtisodiy omillari yoritilib, ularni bartaraf etish yo‘llari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: Axborot tarmog‘i, bandlik muammosi, yoshlar, deviant xulq, jinoyatchilik, ishsizlik, ijtimoiylashuv, raqamli ta‘sir.

Bugungi globallashuv va raqamli rivojlanish davrida axborot tarmog‘i yoshlarning hayotida muhim omillardan biriga aylanib bormoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va virtual makon yoshlarga bilim olish, muloqot qilish, o‘zini namoyon etish imkoniyatlarini berayotgan bo‘lsa-da, ularning xulq-atvorida turli og‘ishlar, salbiy ko‘nikmalar va deviant xulqni shakllantirishga ham xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy mehnat bozorida yuzaga kelayotgan bandlik muammolari, ishsizlik va iqtisodiy qiyinchiliklar yoshlar orasida ijtimoiy beqarorlikni kuchaytirmoqda. Ayniqsa, ta‘limdan ishlab chiqarishga o‘tish davridagi qiyinchiliklar, bandlikning yetarlicha ta‘minlanmaganligi ularni turli noqonuniy faoliyatlarga, jinoyatchilikka yoki salbiy guruhlariga qo‘shilishiga sabab bo‘lmoqda. Yoshlarning deviant xulqi va jinoyatchilik muammolarini tushunish uchun axborot tarmog‘i ta‘siri va bandlikdagi inqiroz o‘zaro uzviy aloqada o‘rganilishi lozim. Shuning uchun mazkur maqolada ushbu masalaning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi hamda ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlash yo‘llari muhokama qilinadi.





Axborot tarmog'ining bugungi davrdagi tezkor kengayishi jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar inson faoliyatining deyarli barcha jabhalarini qamrab olgan va yoshlar hayot tarziga bevosita ta'sir etayotgan kuchli omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Yoshlar o'z hayotining muayyan qismini virtual makonda o'tkazayotganligi sababli, ularning ijtimoiy xulq-atvori, dunyoqarashi va qadriyatlari tobora raqamli dunyo orqali shakllanmoqda. Bir tomondan, axborot tarmog'i bilim olish, zamonaviy ko'nikmalarni egallash, bandlik imkoniyatlarini kengaytirish kabi ijobiy natijalarni yuzaga keltirayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, noto'g'ri ma'lumotlar oqimi, virtual ta'sir va salbiy guruhlar yoshlarning ongida deviant xulq shakllanishiga zamin yaratmoqda. Ayniqsa, turli jinoyatchilik guruhlar yoki noqonuniy faoliyatni targ'ib qiluvchi manbalar yoshlarning e'tiborini tortib, ularni salbiy harakatlarga jalb etish xavfini kuchaytirmoqda.

Bandlik muammosi esa ushbu jarayon bilan bevosita bog'liq bo'lib, yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonida eng dolzarb masalalardan biri sifatida maydonga chiqmoqda. Bozor iqtisodiyoti sharoitida mehnat bozorida raqobatning kuchayishi, ayrim sohalarda ish o'rinlarining qisqarishi va ta'lim tizimida o'qigan soha bilan amaliyot o'rtasidagi tafovut yoshlar bandligini murakkablashtirmoqda. Ishsizlikning ortishi esa yoshlar orasida ruhiy tushkunlik, ijtimoiy beqarorlik, turli norasmiy faoliyatlarga kirishish ehtimolini kuchaytiradi. Bunday vaziyatda deviant xulq-atvor, jinoyatchilik yoki noqonuniy faoliyat bandlik muammolariga "alternativ yo'l" sifatida qaralay boshlaydi. Natijada yoshlar ijtimoiy institutlardan chetlashib, jamiyatning barqaror rivojlanishiga xavf tug'diradigan jarayonlarga aralashib qoladi.

Axborot tarmog'i yoshlarning bandlikka oid qarashlarini ham o'zgartirmoqda. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda boylikka erishishning yengil yo'llari, tezkor muvaffaqiyatni va'da qiluvchi kontentlarning keng tarqalishi mehnatga bo'lgan an'anaviy yondashuvlarni zaiflashtirmoqda. Yoshlar o'z mehnati orqali emas, balki turli shubhali faoliyat orqali daromad topish mumkin degan noto'g'ri xulosaga kelishi mumkin. Natijada ular real hayotdagi mehnat jarayonidan chetlashib, internet orqali noqonuniy faoliyatlar — kiberjinoyat, firibgarlik, noqonuniy savdo yoki shaxsiy ma'lumotlarni tarqatish kabi jinoyatlarga qo'l urishi ehtimoli ortadi. Bu esa deviant xulq va jinoyatchilikning yangi shakllarini yuzaga keltiradi.

Jamiyat taraqqiyoti uchun yoshlarning ijtimoiy barqarorligi va to'g'ri mehnat yo'liga yo'naltirilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, axborot tarmog'idan to'g'ri foydalanish madaniyatini shakllantirish, yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish va bandlik imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.



Yoshlarni deviant xulqdan himoya qilish uchun ularning ijtimoiy faolligini oshirish, sport, madaniyat va ijtimoiy loyihalarga keng jalb qilish zarur. Bundan tashqari, mehnat bozorida zamonaviy kasblar va yangi texnologiyalarga asoslangan o'quv dasturlarini ishlab chiqish yoshlarni bandlik jarayoniga faolroq jalb etadi.

Psixologik va ijtimoiy jihatdan qaraganda, yoshlarning jinoyatchilikka moyilligi ko'pincha beqaror ruhiy holat, oilaviy muammolar yoki iqtisodiy qiyinchiliklar bilan izohlanadi. Axborot tarmog'i esa bunday muammolarni yanada kuchaytirishi mumkin, chunki yoshlar ko'pincha virtual makonda o'ziga yo'l-yo'riq izlaydi. Agar bu yo'nalish ijobiy bo'lsa, ular yangi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi mumkin, ammo salbiy yo'nalishda ular jinoyat va deviant xulqqa moyillikni oshiradigan kontentlarga duch keladi. Bu esa jamiyatda xavfli oqibatlarni yuzaga keltiradi. Shu sababli axborot tarmog'ining nazorat mexanizmlarini kuchaytirish, yoshlar uchun foydali va ijobiy kontent yaratish muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy nazariya nuqtayi nazaridan qaraganda, yoshlarning deviant xulqi va jinoyatchilikning ildizi bandlik muammosida ham, axborot tarmog'i ta'sirida ham yotadi. Bu ikki omil bir-birini kuchaytiruvchi xususiyatga ega bo'lib, ijtimoiy barqarorlikni izdan chiqarishi mumkin. Masalan, ishsiz yosh virtual makonda ko'proq vaqt o'tkazadi, bu esa uni turli noqonuniy guruhlar bilan aloqaga kirishishiga olib keladi. Shu bilan birga, virtual ta'sir ishsiz yoshning jinoyatchilikka intilishini kuchaytiradi, chunki u o'zini moddiy ta'minlash uchun muqobil yo'llarni qidira boshlaydi.

Mazkur jarayonlarni bartaraf etish uchun davlat siyosati, ta'lim tizimi va jamoatchilikning hamkorligi talab etiladi. Davlat tomonidan bandlik siyosatini rivojlantirish, yoshlar uchun innovatsion loyihalar va startaplarni qo'llab-quvvatlash, axborot tarmog'ini sog'lom ma'naviy muhit yaratishga yo'naltirish chora-tadbirlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim muassasalarida media savodxonlik darslarini yo'lga qo'yish, yoshlarni axborotdan to'g'ri foydalanishga o'rgatish ham deviant xulqning oldini olishda katta rol o'ynaydi.

Shuningdek, oilaning roli ham bu jarayonda beqiyosdir. Ota-onalar farzandlarning internetdan foydalanishini nazorat qilishi, ularning bo'sh vaqtini foydali faoliyat bilan to'ldirishi zarur. Mahalla va jamiyat institutlari ham yoshlarni jinoyatchilikdan chetlashtirishda muhim ijtimoiy tarbiya maktabi bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, axborot tarmog'i va bandlik muammosi o'zaro kesishgan nuqtada yoshlar deviant xulqi va jinoyatchiligi masalasini yuzaga chiqaradi. Bu jarayonni ijobiy yo'nalishga burish uchun kompleks yondashuv, ya'ni davlat, ta'lim, oilaviy va ijtimoiy institutlarning hamkorligi talab etiladi. Aks holda, bu ikki omilning salbiy ta'siri



yoshlarning kelajagini xavf ostiga qo'yadi va jamiyat barqarorligiga putur yetkazadi. Shu bois, bandlikni ta'minlash, axborot tarmog'idan to'g'ri foydalanishni yo'lga qo'yish hamda yoshlarni deviant xulq va jinoyatchilikdan himoya qilish dolzarb ijtimoiy vazifa bo'lib qolaveradi.

Axborot tarmog'i va bandlik muammolari bugungi globallashuv davrida yoshlar xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Internet va raqamli texnologiyalar ijobiy imkoniyatlar bilan bir qatorda, yoshlar orasida deviant xulq va jinoyatchilikning shakllanishiga ham sabab bo'layotgani kuzatilmoqda. Ayniqsa, bandlik inqirozi va ishsizlikning ortishi yoshlarni ijtimoiy beqarorlikka, noqonuniy faoliyatlarga jalb etish xavfini kuchaytiradi. Shu sababli, mazkur masalani hal etishda davlat siyosati, ta'lim tizimi, oilaviy muhit va ijtimoiy institutlarning hamkorligi zarur. Yoshlarni sog'lom ijtimoiy muhitda tarbiyalash, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, zamonaviy kasblarga yo'naltirish va axborot tarmog'idan to'g'ri foydalanish madaniyatini shakllantirish orqali deviant xulq va jinoyatchilikning oldini olish mumkin. Shuningdek, yoshlar uchun innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlash, bandlikni kengaytirish va media savodxonlikni oshirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Faqatgina kompleks yondashuv orqaligina yoshlarning kelajagini xavfsiz, barqaror va ijobiy yo'nalishda shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bekmurodov, M. (2020). *Yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishning dolzarb masalalari*. Toshkent: Ma'naviyat.
2. To'xtayev, Sh. (2021). *Axborot texnologiyalari va ijtimoiy ong transformatsiyasi*. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. G'ulomov, A. (2019). *Bandlik siyosati va yoshlar ishsizligi muammolari*. O'zbekiston ijtimoiy tadqiqotlar jurnali, №4.
4. Karimova, N. (2022). *Yoshlar deviant xulqi: sabablari va profilaktikasi*. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari.
5. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell Publishing.
6. Hirschi, T. (2002). *Causes of Delinquency*. New Brunswick: Transaction Publishers.
7. Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. (2017). *Yoshlar siyosatini rivojlantirish strategiyasi*. Toshkent.



9. O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi hisobotlari (2023).
10. World Bank. (2021). *Youth Employment in Transition Economies*. Washington, DC.



**Research Science and
Innovation House**

